

Nr 28.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående indragning av de med universitetsprofessorerna i praktisk teologi förenade prebendena; given Stockholms slott den 26 januari 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 januari 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge anför härefter:

Uppsala stads pastorat (domkyrkoförsamlingen) utgör prebende åt professorn i praktisk teologi vid universitetet i Uppsala och Lunds stads- och landsförsamlingars pastorat (domkyrkoförsamlingen) åt professorn i praktisk teologi med kyrkorätt vid universitetet i Lund.

Fråga har uppkommit om indragning av nämnda prebenden. Båda professorerna äro lediga — professuren i Uppsala genom innehavarens död den 16 februari 1937 och professuren i Lund genom innehavarens utnämning den 7 november 1937 till biskop i Växjö. Professurerna uppehållas av vikarier.

Inledningsvis må nämnas något om professurernas ämnesomfattning och vad därmed sammanhänger.

Examensämnet praktisk teologi med kyrkorätt omfattar, förutom kyrkorätten, kännedom om den samtida kyrkans liv, särskilt den svenska kyrkans, och sönderfaller i följande huvuddiscipliner: liturgik (om gudstjänsten), homiletik (om predikan), kateketik (om kristlig ungdomsfostran, särskilt konfirmationsundervisningen), själavårdslära m. m. Undervisningen äger rum i form av vetenskapliga föreläsningar, propedeutiska kurser samt teoretiska seminarie- eller övningskurser. Dessutom hålles varje lästermin en praktisk övningskurs, innefattande kateketiska, liturgiska, homiletiska och kyrkorättsliga övningar. Dessa övningar skola åsyfta de studerandes fostran till prästämbetets förvaltning inom svenska kyrkan och, i den mån sådant är möjligt, anordnas såsom kyrkliga funktioner. Professorn i praktisk teologi eller annan ledamot av fakulteten, vilken kanslern för rikets universitet därtill förordnar, handhar såsom föreståndare uppsikten över de praktiska övningarna, vilka ledas av de på fakultetens praktiska linje tjänstgörande lärarna. Dessa utgöras vid vartdera universitetet av en direktor eller biträdande lärare, som skall vara en i församlingstjänst högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman, en assistent och en ledare av de kyrkorättsliga övningarna.

1. Frågans tidigare behandling.

De nu nämnda prebendena äro de enda ännu existerande teologie professorsprebendena i vårt land. De förutvarande prebendena av denna art ha undan för undan indragits.

Frågan om indragning av de teologie professorsprebendena var år 1920 förelagd riksdagen och kyrkomötet, vilka medgävo, att nämnda prebenden finge i den ordning, Kungl. Maj:t prövade skäligt bestämma, och enligt viss ersättningsgrund successivt indragas. Kyrkomötet anhöll dock, att Kungl. Maj:t täcktes vid begagnande av den sålunda medgivna rätten föranstalta därom, att till innehavarna av professorsbefattningarna i praktisk teologi måtte fortfarande upplåtas prebenden på sätt Kungl. Maj:t prövade skäligt bestämma. Kyrkomötet fann särskilt betydelsefullt, att innehavarna av dessa befattningar icke utan vidare berövades det underlag för ett tillfredsställande utövande av deras verksamhet, som prebendeinstitutionen särskilt för dem innebure.

Ehuru riksdagen och kyrkomötet således medgivit successiv indragning av professorsprebendena, har frågan om prebendes indragning i de fall, då indragningen återverkat på riksstatsanslag, underställts riksdagens prövning. Sålunda framlades för 1922 års riksdag förslag om indragning av bland annat följande professorsprebenden, nämligen

Gamla Uppsala pastorat, som utgjorde prebende åt professorn i praktisk teologi vid universitetet i Uppsala, och Husie pastorat, som utgjorde prebende åt professorn i praktisk teologi med kyrkorätt vid universitetet i Lund (jfr 1922 års åttonde huvudtitel sid. 136 ff.). Dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet anförde härutinnan bland annat följande:

Vid ett annat tillfälle hade departementschefen givit uttryck åt den uppfattningen, att starka skäl syntes tala för en indragning av samtliga teologie professorsprebenden, alltså även de prebenden, som vore förenade med professurerna i praktisk teologi. Därest emellertid en verklig fördel för dessa professorers verksamhet såsom universitetslärare skulle kunna vinnas genom sagda professors bibehållande såsom prebendarier, ansåge departementschefen det försvarligt att bibehålla prebenden åt professorerna i praktisk teologi. Den i ärendet föreliggande utredningen gäve likväl ingalunda otvetydigt vid handen, att den omständigheten, att professorerna i praktisk teologi hittills innehåft prebenden, medfört någon dylik påtaglig fördel för deras verksamhet som universitetslärare. Kanske torde det dock vara möjligt, att en dylik fördel stode att vinna, därest åt sagda professorer anslöges pastorat, vilka i och för undervisningens meddelande hade ett lämpligare läge än de, vilka hittills varit anslagna åt professorer i praktisk teologi, samt vidare vissa andra anordningar vidtoges. För att vara i stånd att fälla ett avgörande omdöme i föreliggande spörsmål, ansåge departementschefen därför möjlighet böra beredas vederbörande professorer i praktisk teologi att utöva verksamhet såsom prebendarier under nyss angivna för densamma gynnsamma förhållanden. Innan erfarenhet till fullo sålunda vunnits, ansåge departementschefen, att med frågans definitiva avgörande borde anstå tills vidare.

Då departementschefen sålunda stannade för att professorerna i praktisk teologi tills vidare skulle förbli kyrkoherdar i vissa pastorat, erbjöde det, såvitt handlingarna utvisade, ingen större svårighet för ett bedömande och avgörande av frågan vilka pastorat, som härvid vore de lämpligaste och härtill borde ifrågakomma. De akademiska myndigheterna vore samtliga ense om att domkyrkoförsamlingarna i Uppsala och Lund härtill borde i främsta rummet ifrågakomma. Så starka skäl talade för en dylik anordning, att departementschefen utan tvekan anslöte sig till denna uppfattning. Utginge departementschefen sålunda från att domkyrkoförsamlingarna borde tills vidare bibehållas vid sin prebendeegenskap, torde något hinder icke möta att nu förorda en indragning av ännu återstående professorsprebenden.

Kungl. Maj:ts förslag innebar sålunda indragning av samtliga teologie professorsprebenden utom domkyrkoförsamlingarna i Uppsala och Lund, vilka tills vidare skulle bibehållas vid sin prebendenatur.

I skrivelse nr 83 förklarade sig riksdagen icke ha något att erinra mot nämnda förslag. 1923 års riksdag beslutade (skrivelse nr 86) vissa av indragningen av nämnda prebenden betingade anordningar.

2. Gällande bestämmelser.

Bestämmelser i ämnet meddelades av Kungl. Maj:t den 27 april 1923. Enligt dessa bestämmelser skulle Uppsala stads pastorat samt Lunds stads- och landsförsamlingars pastorat tills vidare och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda beslöte vara såsom prebenden förenade med respektive professorer i praktisk teologi. Respektive innehavare av de förenade tjänsterna som kyrkoherde i vederbörande pastorat och professor skulle tills vidare vara domprost och vice preses i vederbörande domkapitel samt tills vidare uppbära vad enligt gällande löneregleringsresolutioner för sagda pastorat och enligt universitetens stater tillkomme respektive befattningshavare såsom innehavare av berörda två tjänster.

I gällande avlöningsstater för universiteten i Uppsala och Lund (jfr statsliggaren för budgetåret 1939/40 s. 404 och 420) ha såsom lön och tjänstgöringspenningar för ifrågakvarande professorer upptagits 7,400 kronor i Uppsala och 6,000 kronor i Lund. I nämnda stater föreskrives, att innehavaren av vederbörande professor uppbär avlöning lika med övriga professorer samt att han, så länge han i egenskap av domprost såsom prebende innehar Uppsala stads pastorat (Lunds stads- och landsförsamlingars pastorat), av domprostlönen uppbär dels 4,600 kronor (6,000 kronor), dels ock 500 kronor (500 kronor), sistnämnda belopp utgörande ersättning för utgifter i ämbetet.

3. Föreliggande framställningar.

Hos Kungl. Maj:t ha nu *Uppsala domkyrkoförsamling* och sedermera även *Lunds stads- och landsförsamlingars pastorat* hemställt om vidtagande av åtgärder för avskaffande av de till församlingarna knutna professorsprebendena. Häröver ha yttranden avgivits av *domkapitlen i Uppsala och Lund*, av *kanslern för rikets universitet* efter hörande av vederbörande universitetsmyndigheter samt av *kammarkollegiet* och *statskontoret* gemensamt.

Av handlingarna inhämtas följande:

a) Uppsala.

Domkyrkoförsamlingen har erinrat, att prebendet tillträdde den 1 maj 1923 av dåvarande professorn i praktisk teologi vid universitetet i Uppsala Gustaf Lizell, som därefter innehaft professuren och det därmed förenade prebendet till sin död den 16 februari 1937.

Av en utredning, som verkställdes genom av kyrkorådet utsedda kommitterade, inhämtas bland annat följande:

Kungl. Maj:ts beslut om Uppsala stads församlings fortsatta prebendatur kunde betraktas som ett slags försök, på vars utgång komme att bero, huruvida förordnandet komme att bestå. Beslutet gällde emellertid tills vidare och upphörde således ej automatiskt att gälla i och med domprosten Lizells bortgång, ehuru frågan ju å andra sidan genom denna aktualiserats.

Professorn i praktisk teologi utnämndes av Kungl. Maj:t efter förslag av de akademiska myndigheterna. Jämväl domprost, d. v. s. kyrkoherde i domkyrkoförsamling, utnämndes av Kungl. Maj:t (41 § prästvalslagen). I vanliga fall skedde denna utnämning efter förslag av domkapitlet och val av församlingen, varjämte sökande till domprostbefattning ägde anmäla sig direkt hos Kungl. Maj:t. Men domprostbefattningen i Uppsala följde, så länge domkyrkoförsamlingen vore prebende, automatiskt med professuren i praktisk teologi utan förslag och val (45 § prästvalslagen).

Vid sidan av domprosten-kyrkoherden funnes i Uppsala tre komministrar, en ständig adjunkt och en pastoratsadjunkt. Komministrarna utsåges genom val i vanlig ordning med begränsning till sökande från stiftet. Adjunkterna förordnades av domkapitlet och kunde kallas från vilket stift som helst. En av komministrarna eller adjunkterna förordnades till vice pastor (domkyrkovicepastor), vilken utövade domprostens kyrkoherdegöromål, i den mån denne ej själv toge befattning med dessa göromål.

Domprostens och vice pastors inbördes ställning i Uppsala domkyrkoförsamling vore ej i lag eller författning närmare reglerad. Kyrkolagen omnämnde ej vicepastorsinstitutionen. Ett kungl. brev den 22 juli 1766 föreskrev blott helt allmänt, att vice pastor ägde utöva alla de ämbetsrättigheter i församlingen, som tillhörde ordinarie kyrkoherden. När vice pastor förordnades för kyrkoherde i andra än prebendeförsamlingar, vore det uppenbart, att kyrkoherden icke hade någon som helst skyldighet eller rättighet att utöva sina ämbetsåligganden, där ej annat i förordnandet förutsattes. I sådana fall åter som det nu behandlade torde emellertid förutsättas, att domprosten i den mån hans tid och krafter det medgäve ägnade sig något åt församlingsvården.

Domprostens lön av församlingen bestode i dels det i lag fastslagna beloppet 10,000 kronor, dels ett lönetillägg å 2,100 kronor (gemensamt för alla ordinarie präster i riket), dels 150 kronor såsom tillägg på grund av nådårsrättens upphörande och dels fri bostad, allt med skyldighet för domprosten att avlöna vice pastor med 2,000 kronor och den personlige adjunkten med 2,900 kronor. Hans behållna lön från församlingen vore således 7,350 kronor jämte fri bostad. Dessutom åtnjöte han lön såsom professor, dock ej lika med övriga professorer utan avsevärt lägre. En följd av sistnämnda förhållande vore, att prebendets avskaffande förutsatte ny medelsanvisning av riksdagen. Avskaffades nu prebendenaturen hos domkyrkoförsamlingen, bortföle vicepastorstjänsten och pastoratsadjunkten. Därmed befriades domprosten från avdragen å lönen. Något tillskott till lönen för honom torde därför ej erfordras.

Kommitterade hade låtit verkställa en siffermässig utredning, avsedd att i viss utsträckning belysa prebendariens medverkan vid pastorsgöromålen i församlingen. Resultatet av utredningen framginge av följande uppställning:

År	Antal gudstjänster o. andaktsst.	Antal dop	Antal konfirmerade	Antal vigslar	Antal begravn.	Antal kyrkoråds-sammansatraden
1923	6	4	40	1	4	3
1924	11	1	32	4	3	6
1925	9	1	36	1	9	5
1926	8	3	34	2	9	5
1927	5	3	30	2	8	5
1928	3	1	23	2	10	2
1929	5	2	15	—	6	3
1930	9	2	22	3	9	4
1931	8	1	20	1	7	3
1932	10	5	5	3	11	—
1933	10	4	11	5	7	—
1934	3	4	13	3	8	—
1935	7	4	15	2	11	—
1936	9	3	20	7	15	—

Den gjorda uppställningen framvisade ett i och för sig icke ringa antal prästerliga förrättningar, utförda av prebendarien. I jämförelse med det totala antalet dylika förrättningar inom domkyrkoförsamlingen under ifrågavarande år måste dock helt naturligt de av prebendarien utförda framstå såsom kvantitativt sett mindre betydande. Sålunda uppginge antalet av prebendarien förrättade gudstjänster under angivna tid till i genomsnitt 8 om året, under det att årliga antalet gudstjänster i domkyrkoförsamlingens huvudlokaler för gudstjänster, domkyrkan och Österplans kyrksal, utgjorde omkring 250 obligatoriska gudstjänster om året. I detta antal inginge sålunda högmässor, ottesångs- och aftonsångsgudstjänster samt föreskrivna veckopredikningar vissa tider av året. Däremot hade ej medräknats s. k. liturgiska andaktsstunder i domkyrkan. Ej heller inginge i antalet de många gudstjänsterna i församlingens distriktslokaler. Det torde å andra sidan böra bemärkas, att de gudstjänster, vid vilka prebendarien enligt ovan intagna uppställning fungerat, uteslutande hållits i domkyrkan.

I vilken utsträckning en prebendarie i framtiden kunde beräknas deltaga i församlingsvärdens torde vara i hög grad svårbedömligt. Kommittéerna ansåge sig emellertid icke böra underlåta framhålla, att den prebendarie, som under tidsperioden 1923-36 varit verksam i församlingen, genom sina vidsträckta förbindelser och sina personliga egenskaper måhända kommit att taga större del i den rent prästerliga verksamheten inom församlingen än som kunde i allmänhet förväntas av prebendarie.

Följande omständigheter syntes tala för ett avskaffande av församlingens prebendenatur.

Det måste anses påfallande, att på samma person lagts två var för sig så krävande tjänster som professuren i praktisk teologi och kyrkoherdetjänsten i Uppsala domkyrkoförsamling. Denna församling vore ett av landets största och mest krävande pastorat, med en folkmängd, som vore stadd i rätt hastig tillväxt och som redan nu överskridit 35,000. Till stadens egna bebyggare komme kanske närmare 5,000 där icke kyrkoskrivna personer, mest ungdom, som vistades i staden för studier och

vilkas andliga vård också måste tillgodoses. Icke ens en person med högst ovanliga krafter torde kunna stå ut med att utan att särskilda anordningar vidtoges nöjaktigt bestrida dessa tvenne tjänster. Följden härav hade blivit, att den ena av tjänsterna, nämligen kyrkoherdebefattningen, kommit att i huvudsak uppehållas genom vice pastor.

Denna anordning medförde betydande olägenheter. Även om vice pastor vore en framstående och praktiskt duglig präst, komme han ej sällan att sakna den auktoritativa ställning inom församlingstvården, som ordinarie kyrkoherdebefattning medförde. Med nödvändighet måste ock en viss dualism eller en märkbar osäkerhet i församlingstvården ledning göra sig gällande. Domprosten hade rätt att ensam leda kyrkorådets överläggningar och planlägga församlingstvården, men hade enligt erfarenheten hindrats av sin professorstjänst att i berörda hänseende göra en effektiv insats. Vice pastor å sin sida kunde genom det tillfälliga i sin anställning lätt bli relativt bunden i sina initiativ. Särskilt under ogynnsamma personliga omständigheter kunde en dylik dualism i ledningen verka hämmande och förlamande på församlingstvården planläggning och skötsel. Skulle åter prebendeinstitutionen upphöra, tillförsäkrades församlingen en egen kyrkoherde, som helt kunde ägna sig åt pastoralvården. Därmed komme den omtalade dualismen att försvinna. Tjänstinnehavaren hindrades icke av personliga hänsyn och kunde genom tjänstens permanenta karaktär arbeta på lång sikt samt erhölle den auktoritativa ställning, som knappast kunde anses tillfalla vice pastor, ehuru han enligt nuvarande ordning vore den egentliga ledaren av pastoralvården.

I bestämd strid mot de allmänna principer, enligt vilka tillsättande av prästerliga tjänster skedde, stode vidare det faktum, att befolkningen inom prebendepastoraten icke hade något som helst inflytande vid besättande av kyrkoherdetjänsten. De myndigheter, som medverkade vid tillsättande av tjänsten, vore vidare förhindrade att ens i någon mån taga hänsyn till vederbörandes lämplighet som församlingstvården. Tillsättandet skedde fastmer uteslutande efter vetenskapliga meriter. I vanliga fall åter hade församlingen möjlighet att genom val giva sin önskan till känna, om vem den ville ha till kyrkoherde, vilken valrätt även innefattade möjlighet att kalla fjärde provpredikant.

Till ovannämnda skäl för prebendets avskaffande kunde anföras ytterligare ett — detta av ekonomisk natur. Prebendeinstitutionen tjänade till att avlöna tjänstemän, som huvudsakligen ägnade sig åt annat arbete än församlingstvården. Församlingen syntes böra vara skyldig avlöna präst blott såvida han väsentligen ägnade sig åt församlingens vård.

Med nuvarande ordning syntes oklart i vilken utsträckning församlingen ägde påfordra domprostens medverkan i församlingstvården arbetet.

Mot dessa skäl för prebendets avskaffande stode emellertid andra, som syntes kunna anföras till förmån för bibehållande av den nuvarande ordningen.

Prebendeinstitutionen knöte kyrka och universitet samman på ett sätt, som ur kyrklig synpunkt måste vara av värde för kontakten med de stora skaror akademiska lärare och studenter, som här utövade undervisning och bedreve studier. För många människor, särskilt sådana med starkt intellektuella behov, kunde det vidare ha sin betydelse, att för-

samlingens kyrkoherde samtidigt vore universitetslärare och därigenom i besittning av den auktoritet, som hög teologisk lärdom gäve. Förbindelsen mellan kyrka och universitet på denna punkt åtnjöte dessutom traditionens stöd.

Vidare kunde anföras, att med den anordning, som hittills varit rådande i Uppsala, församlingen tillförts en extra prästerlig kraft — pastoratsadjunkten, vilken helt avlönades av domprosten och kyrkofonden. Vid prebendets avskaffande miste församlingen alltså en helt anställd präst och måste sannolikt inom icke alltför avlägsen framtid anställa ytterligare en av pastoratet avlönad prästerlig kraft. Med hänsyn därtill kunde ur ekonomisk synpunkt den nuvarande anordningen anses vara till någon fördel för församlingen.

Efter övervägande av de skäl, som anförts för och emot ett avskaffande av domkyrkoförsamlingens prebendenatur, hade kommitterade stannat vid att de skäl, som talade för avskaffandet, vilka delvis vore av mera principiell natur, vore de tyngst vägande.

Kommitterade uttalade den förhoppningen, att en utväg måtte finnas att på annat sätt än genom prebendeinstitutionen uppehålla sambandet mellan den teologiska forskningens män och församlingsvården.

Domkapitlet i Uppsala, som tillstyrkt framställningen, har såsom sin mening uttalat, att ur kyrklig synpunkt övervägande skäl syntes tala för att Uppsala församlings egenskap av prebende nu borde bringas att upphöra och att kyrkoherdetjänsten i Uppsala, vars innehavare likväl allttjämt borde vara domprost, finge tillsättas på sätt som beträffande annan ordinär domprosttjänst vore i lag och förordning föreskrivet.

Teologiska fakulteten har yttrat bland annat följande:

Församlingens kommitterade hade uttalat den förhoppningen, att en utväg måtte finnas att på annat sätt än genom prebendeinstitutionen uppehålla sambandet mellan den teologiska forskningens män och församlingsvården. Fakulteten delade de kommitterades tanke, att detta samband, som av ålder bestått, borde upprätthållas. Skulle det upphöra, vore fakulteten övertygad om att den teologiska undervisningen, och därmed ytterst kyrkan själv, därav i längden skulle bli lidande. Försåvitt den teologiska undervisningen icke kunde bortse från att den tillika vore prästutbildning, måste det för undervisaren vara av vikt, att han ägde personlig kontakt med kyrkans liv, stode med i hennes arbete och kände hennes problem. Detta gällde i lika mån om samtliga den teologiska fakultetens lärare och discipliner. Å andra sidan syntes det fakulteten obestriddigt, att kyrkan hade gagn av att den teologiska forskningens män tillförde hennes arbete de direkta impulserna från sitt vetande och tänkande, som gällde hennes egen tros högsta och djupaste frågor.

Sedan den nu gällande prebendeordningen år 1923 vidtogs, hade sambandet mellan fakulteten och kyrkan genom den nya domkapitelslagen i mycket väsentlig mån försvagats. Då Uppsala domkapitel tidigare utgjordes av alla fakultetens medlemmar vid ärkebiskopens sida, vore fakultetens representation i kapitlet nu nedsatt till tre medlemmar, domprosten och ännu två professorer. Fakulteten hade på sin tid tillstyrkt denna ordnings genomförande, då den ansåge det rimligt, att i detta

liksom i andra domkapitel även prästerskapet och stiftets lekmannavärld bleve företrädta. Men den tänkte sig då ingalunda, att så snart efter lagens genomförande dess representation i kapitlet skulle ytterligare beskåras. För det fortsatta försvagande av fakultetens samband med kyrkan, som genom domprostbefattningens skiljande från fakulteten skulle äga rum, hade inga direkta skäl anförts. Men om domkyrkoförsamlingen på goda grunder begärde en egen kyrkoherde, som helt kunde ägna sig åt dess tjänst, vore därmed icke sagt, att det funnes några vägande skäl för att fakultetens insats i domkapitlet och därmed i stiftsstyrelsen måste än vidare reduceras. Det måste utan tvivel betraktas som en tillgång för den svenska kyrkan, att den i domkapitlet i de stiftsstäder, där teologiska fakulteter funnes, fortfarande kunde påräkna stöd av den sakkunskap, som medlemmarna av dessa fakulteter besuttede.

En sammanjämkning av de vägande synpunkter, som sålunda i prebende frågan stode emot varandra, kunde tänkas ske på flera sätt.

1. Att ledningen av det starkt ökade kyrkliga arbetet i Uppsala domkyrkoförsamling krävde en man i den auktoritativa ställning, som ordinarie kyrkoherdebefattning medförde, och obunden av en så maktpåliggande annan befattning som en teologisk professur, syntes församlingens kommitterade ha tydligt ådagalagt. Emellertid torde en delning av domkyrkoförsamlingen icke alltför länge kunna uppskjutas. Och det vore då att överväga, huruvida icke en av de sålunda uppkomna del-församlingarna kunde behålla prebendenaturen tillsammans med domprostvärdigheten. Valde man denna väg, kunde den nuvarande ordningen av år 1923 förbliva vid makt, tills vid delningen en definitiv ordning infördes.

2. En annan möjlighet vore, att professuren i praktisk teologi bleve förbunden icke med en stadsförsamling utan med en landsförsamling i universitetsstadens närmaste grannskap. Närmast kunde man då tänka på Helga Trefaldighetsförsamlingen. Det vore en i rask utveckling stadd förstadsförsamling med kyrkan belägen inom staden. Inkorporation med staden vore föreslagen. I detta fall borde professuren i praktisk teologi och domprostbefattningen för närvarande tillsättas efter nu gällande grunder och förbindelsen dem emellan gälla intill dess den prästerliga befattning blivit ledig, som Kungl. Maj:t beslutade skola för framtiden vara med professuren i praktisk teologi förenad.

Universitetsberedningen (statens offentliga utredningar 1937:36 sid. 59 och 60) hade uttalat sig för den nuvarande prebendeinstitutionens bibehållande för professorerna i praktisk teologi, för vilket beredningen ansåge, att från universitetens synpunkt övervägande skäl talade. Beredningen yttrade sig på följande sätt: Anledningen till att denna anordning bibehållits, ehuru övriga teologie professorer upphört att vara prebendarier, torde förnämligast ligga *dels* däri, att det ansetts kunna underlätta anordnandet av de i den praktiska kursen ingående övningarna, vilka ju om möjligt borde erhålla formen av kyrkliga funktioner, om kursens föreståndare vore kyrkoherde i universitetsstaden, *dels* och däri, att den möjlighet för professorn att uppehålla en intim kontakt med praktiskt församlingsarbete, som hans ställning som kyrkoherde skänkte honom, måste inverka i hög grad förmånligt både på prästutbildningen och på professors forskningsverksamhet. Under sådana om-

ständigheter syntes det förhållandet, att professorn givetvis måste bli åtskilligt hindrad i sitt vetenskapliga arbete av sina åligganden som kyrkoherde i ett stort pastorat och vice preses i ett arbetstyngt domkapitel icke böra tillmätas avgörande betydelse.

3. En tredje utväg vore, att varje prebende skulle upphöra. Domkyrkoförsamlingen i Uppsala skulle få sin egen kyrkoherde. Men domprostbefattningen och vice presesskapet i domkapitlet skulle skiljas från kyrkoherdebefattningen i Uppsala och förbindas med en av fakultetens professorer. Det bleve då icke längre fråga om en prästerlig befattning för professorn i praktisk teologi. Domprostbefattningen och vice presesskapet i kapitlet borde tillfalla den efter tjänstår äldste professorn — om han vore prästvigd och därtill villig — eljest den näste i tur under enahanda villkor.

Vilken av de här antydda utvägarna för bevarande av det organisatoriska sambandet mellan teologiska fakulteten och kyrkan som än valdes, syntes den vara att föredraga framför ett rent upplösande av detta samband på ännu en punkt. Fakulteten funne emellertid övervägande skäl tala för den tredje av de ovan anvisade vägarna men ville på samma gång uttala den förhoppningen, att under alla förhållanden den huvudsynpunkt på frågan, som fakulteten sin plikt likmätigt här framhållit — bevarandet i någon form av sambandet mellan fakultet och kyrka — måtte vid ärendets fortsatta behandling röna beaktande.

Större akademiska konsistoriet i Uppsala har förordat den tredje av de av den teologiska fakulteten anvisade utvägarna med den ändringen, att domprostbefattningen och vice presesskapet i domkapitlet borde tillfalla den professor, som teologiska fakulteten inom sig valde.

Kyrkorådet framhöll sedermera — i anledning av fakultetens första alternativ — att en delning av församlingen försvårades därav, att delningen förutsatte byggande av ny kyrka, ett företag som ej syntes under överskådlig tid kunna komma i fråga. Ett genomförande av det andra av fakultetens alternativ skulle visserligen medföra, att domkyrkoförsamlingen befriades från sin prebendenatur. Förslaget skulle dock medföra uppskov med reformen till dess nuvarande kyrkoherden i Helga Trefaldighetsförsamlingen avginge från sin befattning och måste därför avstyrkas. I varje fall kunde dess genomförande ej tänkas under annan förutsättning än att domprostsysslan förbehölles domkyrkoförsamlingens kyrkoherde och ej överflyttades på pastor i annan församling. Ej heller det tredje alternativet kunde godtagas. Domprostsysslan måste förbehållas kyrkoherden i domkyrkoförsamlingen. Även om teologiska fakultetens förslag kunde försvaras ur historisk synpunkt, måste dock avgörande betydelse numera tillmätas den omständigheten att, om kyrkoherden i Uppsala berövades ställningen som domprost, denna kyrkoherdebefattning skulle komma att i betydelse ställas efter kyrkoherdebefattningarna i övriga stiftsstäder och rekryteringen vara inskränkt till stiftet i stället för att befattningen nu kunde sökas från hela riket.

Kanslern för rikets universitet har hemställt om bifall till församlingens ansökning.

Jämväl *kammarkollegiet* och *statskontoret* ha tillstyrkt församlingens förslag. Av dessa myndigheters gemensamma utlåtande inhämtas följande:

Kungl. Maj:t torde ha avsett, att Uppsala stads pastorat skulle tills vidare försöksvis tilläggas professorn i praktisk teologi såsom prebende. Teologiska fakulteten och större akademiska konsistoriet i Uppsala ävensom kanslersämbetet för rikets universitet syntes icke anse, att någon avsevärd fördel vunnits, såvitt anginge ifrågavarande professors verksamhet såsom universitetslärare, genom att denne erhållit Uppsala stadsförsamling, domkyrkoförsamlingen, såsom prebende. Fastmer hade såväl berörda vederbörande som samtliga övriga i ärendet hörda nu tillstyrkt avvecklande av prebendeinstitutionen jämväl vid förevarande professorsbefattning.

Även kammarkollegiet och statskontoret ansåge övervägande skäl föreligga för indragning av prebendet. Det torde för domkyrkoförsamlingen vara ett stort och berättigt intresse att genom val få utöva inflytande vid tillsättningen av domprostbefattningen och att till domprost utsåges person med kvalifikationer just för denna befattning samt att domprosten finge tillfälle att helt ägna sig åt sin pastoral verksamhet. Det intresse, som i undervisningsavseende förelåge av att såsom universitetslärare i praktisk teologi ha en person, förtrogen med aktiv församlingstjänst, torde kunna i viss utsträckning tillgodoses på annat sätt, exempelvis genom krav på någon tids prästerlig församlingstjänstgöring för kompetens till professuren. Vad anginge ledningen av de blivande prästernas praktiska övningar, erinrades, att densamma numera anförtroddes åt särskild församlingspräst.

Enligt lagen om domkapitel (nr 567/1936) skulle i stift, varest teologisk fakultet funnes, domkapitlet bestå, förutom av de i övriga domkapitel förekommande ledamöterna, av två av fakulteten inom sig valda ledamöter. Då vederbörande domprost vore självskriven vice preses i domkapitlet, hade sålunda för närvarande teologiska fakulteten tre representanter i domkapitlet. Att detta antal reducerades till två genom indragning av prebendet syntes emellertid knappast ägnat att ingiva betänkligheter; de två representanterna torde kunna anses i tillfredsställande grad uppehålla förbindelsen mellan den teologiska forskningen och det kyrkliga livet samt garantera nödig teologisk sakkunskap inom domkapitlet. I vart fall torde icke böra ifrågasättas att för bibehållande av tre professorer såsom ledamöter i domkapitlet utesluta kyrkoherden i domkyrkoförsamlingen från dennes plats såsom vice preses i domkapitlet. Därigenom skulle kyrkoherdarna i domkyrkoförsamlingarna i universitetsstäderna komma att i betydelse ställas efter kyrkoherdarna i domkyrkoförsamlingarna i övriga stiftsstäder. Domkapitelssakkunniga hade i sitt betänkande (statens offentliga utredningar 1935:31 s. 71) framhållit, att domprostens plats i domkapitlet utgjorde så gott som den enda resten av kapitlets historiska samhörighet med domkyrkan och dess gudstjänstliv, att hans ställning i kapitlet markerade domkyrkans egenskap att vara en hela stiftets kyrka och ej enbart en församlingskyrka samt att den utveckling, som stiftets gemensamma liv

på senare tid vunnit, gjorde det snarast lämpligt, att denna domkyrkans betydelse starkare än förr betonades.

I gällande stat för Uppsala universitet hade professorn i praktisk teologi såsom lön och tjänstgöringspenningar tillerkänts tillhoppa 7,400 kronor. Nettoinkomsten från prebendepastoratet hade i samma stat upptagits till 4,600 kronor. Vid indragning av prebendet torde professorn i fråga tillerkännas ersättning med sistnämnda belopp, varigenom han i lönehänseende bleve likställd med övriga professorer inom teologiska fakulteten.

Riksdagen hade år 1920 medgivit indragning successivt av samtliga prebenden. Därefter hade emellertid med hänsyn till indragningarnas återverkningar å vederbörande anslag Kungl. Maj:t i varje särskilt fall underställt frågan om prebendes indragning riksdagens prövning. Jämväl i förevarande fall torde sålunda indragningsfrågan böra underställas riksdagen.

b) Lund.

Lunds stads- och landsförsamlingars pastorat har framhållit, att pastoratet vid olika tillfällen och senast i skrivelse den 19 april 1926 uttalat sin önskan, att pastoratet måtte bli befriat från sin prebendenatur. Framställningarna hade dock lämnats utan bifall. Då pastoratet nu gjorde framställning om att ärendet måtte upptagas till förnyad prövning, så berodde detta på att professurerna i praktisk teologi vid båda universiteten samtidigt voro lediga. Pastoratet hänvisade i tillämpliga delar till den av Uppsala domkyrkoförsamling verkställda utredningen samt anförde vidare:

Enligt den nya domkapitelslagen vore domprosten i Lund numera ledamot av domkapitlet i sin egenskap av kyrkoherde i Lunds stads- och landsförsamlingar och icke, såsom tidigare varit fallet, i sin egenskap av teologie professor. Härigenom hade frågans lösning underlättats, då ett beslut om prebendets upphörande kunde fattas utan att någon lagändring behövde genomföras.

Det tillkomme icke pastoratet att bedöma frågan ur universitetets synpunkt, men för pastoratet talade de övervägande skälen för ett upphörande av föreningen av professur och kyrkoherdetjänst. Innehavaren av de två ämbetena, vilka krävde var sin man, måste helt naturligt giva professuren företräde, och han kunde endast i jämförelsevis ringa omfattning komma att ägna sig åt de till kyrkoherdetjänsten hörande göromålen.

Pastoratet vore övertygat därom, att den önskvärda förbindelsen mellan den teologiska forskningen och den praktiskt-teologiska utbildningen å ena sidan och det kyrkliga församlinglivet å den andra skulle fortfara även utan prebendeinstitutionens bibehållande.

Såsom vice preses i Lunds domkapitel och närmaste man åt biskopen i landets folkrikaste stift hade innehavaren av domprosteriet genom den nya domkapitelslagstiftningen fått ytterligare ökad arbetsbörda. Detta utgjorde ytterligare ett synnerligen tungt vägande skäl för upphävande av pastoratets prebendenatur ej blott från lokalförsamlingens synpunkt utan även med tanke på stiftets krav.

Domkapitlet i Lund har avstyrkt bifall till framställningen och därvid anfört följande:

Domkapitlet ville till en början bringa i åtanke de skäl, som åberopats för detta prebendes bibehållande, när de övriga prebendena avskaffades. Domkapitlet kunde inte finna annat än att dessa skäl kvarstode med oförminskad aktualitet. Förbindelsen mellan professuren i praktisk teologi med kyrkorätt och kyrkoherdetjänsten i Lunds pastorat medförde ju ur många synpunkter påtagbara fördelar. Även om professurens innehavare icke i tillräcklig omfattning kunde ägna tid och arbete åt fullgörandet av de med kyrkoherdetjänsten förenade göromålen, så komme han ändock genom innehavet av sistnämnda tjänst på ett särskilt sätt in i församlingslivet i staden och det prästerliga arbetet därstädes. Man vunne garanti för att innehavaren av kyrkoherdetjänsten, som tillika vore domprost och vice preses i domkapitlet, alltid komme att fylla högt ställda anspråk på personliga kvalifikationer. Det syntes domkapitlet ur kyrklig synpunkt lyckligt att kunna åt innehavaren av en av teologiska fakultetens professorer bevara en dubbelställning såsom dels aktiv vetenskapsidkare och dels innehavare av ett betydelsefullt kyrkligt ämbete.

Professorn i praktisk teologi intoge den synnerligen viktiga posten såsom ledare för den praktiskt-teologiska avdelningen vid den teologiska fakulteten. Under hans handledning skedde utbildningen i praktiska angelägenheter av blivande präster. Det låge sålunda icke ringa vikt vid att professurens innehavare alltid stode i intim kontakt med församlingslivet och dess fordringar på de prästerliga befattningshavarna. Domkapitlet hölle före, att detta vunnes, om prebendet bibehölles.

Självfallet kunde tungt vägande skäl anföras till förmån för pastoratets framställning. Då emellertid domkapitlet ansåge, att skälen för ett bibehållande av prebendet ur allmänkyrkliga synpunkter vägde tyngre, avstyrkte domkapitlet bifall till den gjorda framställningen.

Stiftssekreteraren T. Gynnerstedt anmälde avvikande mening och ansåg, att domkapitlet bort på de av pastoratet anförda skälen tillstyrka ansökningen.

Teologiska fakulteten vid universitetet i Lund har anfört:

Fakulteten förstode till fulla de skäl, som anförts för skilsmässa mellan professuren och domprostprebendet, och funne dem ur församlingens synpunkt mycket behjärtansvärda. Dock skulle de påtalade olägenheterna med den nuvarande ordningen säkerligen kunna för Lunds vidkommande i avsevärd grad avhjälpas, om vice pastorn erhöle en fastare ställning. Då frågan här måste ses ur universitetets och fakultetens synpunkt, syntes emellertid de av universitetsberedningen anförda skälen för bibehållande av den nuvarande ordningen överväga.

Två fakultetsledamöter (professorerna Briem och Odeberg) uttalade sig för avskaffande av prebendeinstitutionen.

Större akademiska konsistoriet i Lund har uttalat, att hinder icke torde möta mot prebendeinstitutionens avskaffande i förevarande fall.

Kanslern har hemställt om bifall till pastoratets ansökning.

Kammarkollegiet och *statskontoret* ha, under hänvisning till sitt utlåtande över domkyrkoförsamlingens i Uppsala framställning, tillstyrkt indragning jämväl av förevarande prebende. Vid indragning av prebendet borde universitetets avlöningsanslag ökas med 6,000 kronor.

Departementschefen.

Domkyrkoförsamlingarna i Uppsala och Lund ha endast försöksvis, i avbidan på närmare erfarenhet rörande anordningens lämplighet, bibehållits såsom prebenden för professorerna i praktisk teologi. Den utredning, som i detta hänseende nu föreligger, synes ge vid handen, att prebendeinstitutionen medför vissa fördelar för universitetet och för kyrkan i det hela därigenom, att den åstadkommer förbindelse mellan prästutbildningen å ena sidan, praktiskt församlingsarbete och kyrkoadministration å den andra. Detta under förutsättning, att professorerna innehavas av personer, som kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra de omfattande och mångskiftande arbetsuppgifter, vilka ankomma på en professor, som tillika har att tjänstgöra som kyrkoherde och domprost samt som vice preses i vederbörande domkapitel. Å andra sidan synes utredningen ådagalägga, att prebendeinstitutionen för de ifrågavarande församlingarna medför vissa olägenheter, som göra dess avskaffande till ett ur församlingssynpunkt befogat önskemål. Då, med beaktande av vad från såväl universitets- som församlingshåll i frågan anförts, från det allmännas synpunkt övervägande skäl synas tala för ett upphävande av nämnda institution och då tidpunkten härför är särskilt gynnsam för närvarande, då båda de ifrågavarande universitetsprofessorerna i praktisk teologi äro lediga, anser jag mig böra i likhet med bland annat kammarkollegiet och statskontoret förorda, att de med nämnda professorer förenade prebendena avskaffas. En sådan åtgärd synes icke behöva försvaga sambandet mellan den teologiska forskningen och kyrkan på ett sådant sätt, att olägenheter för kyrkolivet uppkomma. Önskvärdheten av att den universitetslärare, som närmast har att svara för ämnet praktisk teologi, är förtrogen med församlingsarbete, synes kunna, på sätt nämnda myndigheter förordat, i viss utsträckning tillgodoses bland annat genom att för kompetens till ifrågavarande professorer fordras någon tids prästerlig församlingstjänstgöring. I detta sammanhang bör även erinras om att fakulteten även i fortsättningen kommer att äga möjlighet att genom det praktiskt-teologiska övningsinstitutet utöva inverkan på kyrkolivets gestaltning.

I likhet med kammarkollegiet och statskontoret anser jag, att domprostbefattningen och vice presesskapet i domkapitlet fortfarande böra vara förenade med kyrkoherdetjänsten i vederbörande domkyrkoförsamling och icke, på sätt större akademiska konsistoriet i Uppsala förordat, tillfalla den professor, som teologiska fakulteten inom sig väljer. Den

minskning av fakultetens representation i domkapitlet, som härigenom inträder — antalet representanter, nu tre av åtta, minskas till två — synes icke ingiva betänkligheter.

Bifall till vad nu föreslagits nödvändiggör icke någon ändring i gällande prästvalslag eller av några i lag givna föreskrifter i övrigt men däremot vissa jämkningar i universitetens avlöningsstater. Såsom av det föregående framgår, böra de blivande innehavarna av professurerna i praktisk teologi i fortsättningen, sedan professurerna skiljts från domprostbefattningarna, erhålla samma löneförmåner som universitetsprofessorer i allmänhet, vilket medför en höjning av anslaget till avlöningar vid Uppsala universitet med 4,600 kronor och av motsvarande anslag för Lunds universitet med 6,000 kronor. Då det med hänsyn till gällande bestämmelser om tillsättning av universitetsprofessorer är att förvänta, att de nu lediga professurerna i praktisk teologi kunna erhålla nya innehavare först under år 1941 och professurerna böra tillträdas förslagsvis tidigast den 1 juli 1941, är det icke erforderligt att höja avlöningsanslagen förrän från och med budgetåret 1941/42.

Åtgärder för tillsättning av nämnda tjänster böra emellertid, om tjänsterna skola kunna tillträdas vid nämnda tidpunkt, inledas under år 1940. Ehuru Kungl. Maj:t med hänsyn till 1920 års riksdags förutnämnda beslut om indragning av teologie professorsprebenden lär vara oförhindrad att utan riksdagens förnyade hörande meddela föreskrifter om upphävande av de här ifrågavarande två pastoratens prebendatur, torde Kungl. Maj:t, innan några åtgärder för de lediga professorsbefattningarnas tillsättande vidtagas, böra med hänsyn till frågans konsekvenser i anslagshänseende inhämta 1940 års riksdags medgivande till indragning från och med den 1 juli 1941 av nämnda prebenden. Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att Uppsala stads pastorat samt Lunds stads- och landsförsamlingars pastorat må med utgången av juni 1941 upphöra att vara prebenden vid professurerna i praktisk teologi vid universiteten i Uppsala och Lund.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Sandberg.